

Aproximació a la llengua romanesa i al seu context sociocultural

An approach to the Romanian language and its sociocultural context

Aproximación a la lengua rumana y a su contexto sociocultural

Margalida Barceló i Taberner, mbarcelo@dginnova.caib.es

Servei de Formació del Professorat. Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears

Enric Serra i Casals, enric.serra@uab.cat

Servei d'Idiomes. Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

L'estudi exposa els trets socioculturals de la llengua romanesa amb la finalitat de servir de recolzament als professionals que treballen en l'àmbit social o educatiu amb immigrants o fills d'immigrants. En primer lloc es desenvolupen les qüestions relacionades amb la seva filiació lingüística, el nombre de parlants i la localització geogràfica. Seguidament, s'aborda la legislació lingüística a Romania i la vitalitat de la llengua romanesa, i es fa referència a la història de la llengua, el sistema d'escriptura i l'estandardització. Es comenten alguns dels trets culturals més rellevants per entendre la comunitat romanesa i les característiques del sistema educatiu a Romania; s'analitzen les actituds lingüístiques dels immigrants romanesos dins de comunitats catalanoparlants. S'interpreten les concepcions errònies que es tenen de les persones romaneses, la realitat de les quals sol ser molt més complexa que la que ofereixen els mitjans de comunicació. Finalment, l'article dedica un apartat a la llengua romanesa: aspectes fonològics, morfològics i sintàctics.

Paraules clau: llengua romanesa, sociolingüística, immigració, integració cultural, relacions ètniques, investigació transcultural, fonologia, morfologia, sintaxi.

Abstract:

This study sets forth the sociocultural features of the Romanian language in order to provide support for professionals working in the social or educational area with immigrants or children of immigrants. First, questions related to Romanian's linguistic roots, number of speakers and geographical location are examined. Next, language-related legislation in Romania and the vitality of the language are addressed and reference is made to the language's history, writing system and standardisation. The study comments on several of the most relevant cultural features to provide an understanding of the Romanian community and education system and analyses the attitudes towards language held by Romanian immigrants in Catalan-speaking communities. It also interprets the widely-held, erroneous conceptions of Romanians, whose situation is usually much more complex than what is depicted in the media. Finally, the article devotes a section to the Romanian language and its phonological, morphological and syntactic aspects.

Keywords:

Romanian language, sociolinguistics, immigration, cultural integration, ethnic relations, cross-cultural research, phonology, morphology, syntax

Resumen:

El estudio expone los rasgos socioculturales de la lengua rumana con la finalidad de servir de apoyo a los profesionales que trabajan en el ámbito social o educativo con inmigrantes o hijos de inmigrantes. En primer lugar se desarrollan cuestiones relacionadas con su filiación lingüística, el número de hablantes y la localización geográfica. Seguidamente, se exponen aspectos como la legislación lingüística en Rumanía y la vitalidad de la lengua rumana, y se hace referencia a la historia de la lengua, el sistema de escritura y la estandarización. Se comentan algunos rasgos culturales relevantes para entender a la comunidad ru-

mana y las características del sistema educativo de Rumanía; se analizan las actitudes lingüísticas de los inmigrantes rumanos en comunidades catalanohablantes. Se interpretan las concepciones erróneas que se tienen de las personas rumanas, cuya realidad suele ser más compleja que la que ofrecen los medios de comunicación. Finalmente, se dedica un apartado a la descripción de la lengua rumana: aspectos fonológicos, morfológicos y sintácticos.

Palabras clave:

lengua rumana, sociolingüística, migración, integración cultural, relaciones étnicas, investigación transcultural, fonología, morfología, sintaxis.

1. QÜESTIONS GENERALS SOBRE LA LLENGUA ROMANESA

1.1 Classificació genètica, nombre de parlants i localització geogràfica

El romanès pertany a la família lingüística indoeuropea, de la branca romànica i el grup oriental, conjuntament amb l'italià, amb el qual comparteix trets lingüístics destacats com per exemple la no sonorització de les oclusives intervocàliques llatines. Conserva, d'altra banda, trets arcaics com la declinació nominal llatina, parcialment, i comparteix característiques de llengües balcàniques. El percentatge de similitud lèxica amb la resta de llengües romàniques supera en tots els casos el 70% (73% amb el català).

El nombre de parlants de romanès repartits per les diverses àrees on es parla aquesta llengua és de 23.406.000 de persones (vegeu la Taula 1). S'estén de manera discontinua per una àmplia zona que va dels Cárpat a la Tessàlia i de la península d'Ístria a la mar Negra. La zona principal, per extensió i per nombre de parlants és constituïda per Romania i Moldàvia. La distribució geogràfica de la resta de la població romanòfona és curiosa ja que les altres zones constitueixen illots reduïts i espargits pels Balcans en zones molt allunyades les unes de les altres. Un altre tret d'originalitat es desprèn del fet que es tracta d'una llengua romànica aïllada a l'Est, al marge de les altres llengües romàniques, que es parlen en territoris contigus.

Taula 1

Zones on es parla romanès i nombre de parlants per zona

Domini lingüístic	Parlants
Romania	20.300.000
Moldàvia	2.750.000
Oest d'Ucraïna	285.000
Nord i Est de Sèrbia i Montenegro	54.000 (entre 200.000 i 300.000 segons <i>Ethnologue</i>)
Est d'Hongria	De 8.700 a 25.000
Nord de Bulgària	Indeterminat

Font principal: *Diccionari de les llengües d'Europa*.

Les discrepàncies entre les fonts consultades no són significatives si no s'indica el contrari. Altres fonts hi afegeixen Rússia, una petita zona de Croàcia, Grècia, Macedònia i Albània (*EuroComRom*) i fins i tot Israel (*Ethnologue*), sense quantificació. Hi ha unanimitat a situar el nombre total de parlants prop de 23-24 milions.

Les quatre grans varietats del romanès provenen de

les migracions originàries des del sud del Danubi en el moment de formació de la llengua. Aquests parlants de territoris allunyats conformen la varietat dialectal actual del romanès i la situació de la llengua és diferent a cada territori. Els dialectes són el dacoromanès (que pren sovint el nom de *romanès* i és parlat a Romania i Moldàvia), l'aromanès, el meglenoromanès i l'istroromanès (vegeu Taula 2 i Taula 3).

Taula 2
Dialectes del romanès

Dialecte	Territori	Comentaris
Dacoromanès (moldau i vàlac)	Més extens i major nombre de parlants. Sobretot a la República de Moldàvia i Romania.	Major nombre de parlants. Base de la llengua estàndard (vàlac).
Aromanès o macedoromanès	De 100.000 a 375.000 NO Grècia S Albània SO Macedònia SO Bulgària Sèrbia i Montenegro	Parlants muntanyencs i comerciants o nòmades. A partir del segle XIX es creen escoles romaneses per la seva relació amb Romania. Cap tipus de reconeixement a Grècia, on es troba en procés de folklorització i substitució. Als altres territoris gaudeix de protecció com a minoria ètnica i cultural. A Macedònia són reconeguts per la Constitució i la llengua és present a la ràdio i la televisió. S'utilitzen l'alfabet grec i actualment també el llatí que pren força. Lèxic amb influències del grec, l'albanès i les llengües eslaves meridionals.
Meglenoromanès	De 5000 a 15000 parlants a la macedònia grega i al sud de Macedònia.	
Istroromanès	1000 parlants a algunes zones de Croàcia.	

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts generals consultades.

Taula 3
Localització geogràfica dels dialectes del romanès

Font: Leclerc, J. 2001. "Roumanie", dans *L'aménagement linguistique dans le monde*. Québec, TLFQ. Université Laval. [En línia]. Document disponible a <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/europe/roumanie.htm>. [Consulta: maig de 2010].

1.2 Legislació lingüística a Romania i vitalitat de la llengua romanesa

A la segona meitat del segle XIX Romania va esdevenir independent dels turcs, que havien dominat el país des del segle XVI. A partir d'aleshores el romanès hi va passar a ser la llengua oficial (1860). El romanès també és oficial a Moldàvia. Si ens centrem a Romania, podem observar que aquest país presenta una realitat complexa de minories ètniques, al costat de la majoria romanesa, i un total de 15 llengües parlades segons *Ethnologue*, i es constata que les lleis han fet un avenç important cap al reconeixement d'aquestes minories i els seus drets lingüístics sense perjudici dels interessos de la llengua romanesa.

La política lingüística de Romania aquests darrers anys, des de la caiguda del règim comunista el 1989, s'ha inspirat sobretot en el *principi de personalitat* i ha situat la llengua de la majoria, la romanesa, en un lloc principal, però ha previst l'ús de les llengües minoritàries en unes condicions específiques. Així i tot, Ro-

mania ha de ratificar encara la *Carta europea de les llengües regionals o minoritàries*.

La qüestió lingüística s'ha regulat aquests darrers anys en primer lloc per la *Constitució* del país (en la redacció de 1991 i la de 2003), en la qual s'estableix l'oficialitat única de la llengua romanesa (vegeu Taula 4). Cal esmentar altres mesures legislatives destacades en la línia de defensar els drets de les minories lingüístiques en l'ensenyament (*Llei d'educació* de 1995), en les unitats administratives i territorials en què una minoria representés com a mínim el 20% de la població (*Llei d'administració pública local* de 2001) i en els mitjans audiovisuals (*Llei d'audiovisuals* de 2002). Malgrat aquesta legislació, pel que fa a un àmbit d'ús com la televisió, per exemple, el romanès té una presència puixant, mentre que les llengües de les minories hi són molt poc presents: les més representades són l'hongarès (180 minuts a la setmana) i l'alemany (115 minuts per setmana). Pel que fa a un altre àmbit significatiu, la vida econòmica, la situació és d'unilingüisme total en romanès arreu del país.

Taula 4
Principals articles amb referències lingüístiques a la *Constitució de Romania*
(text de 1991 refet el 2003)

Article 1: declara que Romania és un Estat Nació indivisible, unitari, independent i sobirà.
 Article 4: declara que és la pàtria de tots els seus ciutadans sense cap mena de discriminació per raons de raça, nacionalitat, origen ètnic, llengua, religió, sexe, opinió, afiliació política, propietat o origen social.
 Article 6: reconeix i garanteix el dret de les minories nacionals a preservar, desenvolupar i expressar la seva identitat ètnica, cultural, religiosa i lingüística.
 Article 13: declara el romanès llengua oficial.
 Article 32: garanteix a les persones que pertanyen a minories nacionals el dret d'aprendre la seva llengua materna i de ser educats en aquesta llengua segons les condicions establertes a la *Llei orgànica de l'educació*.
 Algunes de les esmenes d'abast lingüístic més importants en la redacció de 2003 de la *Constitució* van ser les següents:
 Article 120: permet l'ús de la llengua minoritària en l'Administració pública.
 Article 128: estipula l'ús de la llengua materna i d'un intèrpret als tribunals, i conté diferents disposicions pel que fa als ciutadans romanesos que pertanyen a minories nacionals, els quals "tenen dret a expressar-se davant dels tribunals de justícia en la seva llengua materna".

Font: Constantin, Sergiu. 2004. "Política lingüística i minories nacionals a Romania". *Noves SL Revista de sociolingüística*. Generalitat de Catalunya. [En línia]. Document disponible a http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hm04tardor/c_constantin1_4.htm
 [Consulta: maig de 2010]

Les zones on la llengua té una major vitalitat són, indiscutiblement, Romania i Moldàvia. Als altres indrets, en consonància amb l'escàs reconeixement legal, la situació de la llengua sol ser força precària. A l'àrea de Grècia i de Croàcia, per exemple, el romanès es troba en el procés final de substitució pel grec i pel serbocroat, respectivament.

1.3 Breu pinzellada d'història de la llengua, sistema d'escriptura i estandardització

No es té notícia escrita de la llengua fins al segle XVI, però sí de l'existència del poble romanès en documents on s'anomena *român* els romanesos per diferenciar-los dels seus veïns no romànics. De fet, des de l'època de l'Imperi Romà, els romanesos han tingut un contacte permanent, i segons les èpoques de forma molt intensa, amb cultures no romàniques, per motius de veïnatge o de pertinença a organitzacions polítiques diferents de l'actual, fins a final del segle XIX en el cas de Romania i fins a final del segle XX pel que fa a Moldàvia (Imperi Austrohongarès i Imperi

Otomà; en el cas de Moldàvia hi hem d'afegir també Rússia i, posteriorment, l'URSS).

Un dels fets diferencials amb la resta de les llengües romàniques ha estat la influència i la llarga relació amb l'eslavònic o eslau antic (en menor mesura també el grec) com a llengua de la cultura i la religió al llarg de la història i fins al segle XIX, en comptes del llatí clàssic.

La llengua té l'origen en el procés de romanització, sobretot a partir del segle II, que es va dur a terme a través de la llengua parlada per soldats mercenaris situats al sud del Danubi, a l'actual Bulgària, des d'on els seus parlants s'anaren desplaçant en diverses migracions cap als territoris actuals on es parla. Un llatí vulgar que no solia ser la seva primera llengua, una parla molt allunyada de Roma. Així i tot, la base morfològica del romanès és purament romànica. Es poden destriar influències preromanes del daci, el traci i l'il·líric en l'onomàstica i una gran quantitat de préstecs de diverses llengües (vegeu Taula 5).

Taula 5
Préstecs d'altres llengües en la romanesa

Llengües	% actual	Àmbits	Observacions
Llengües eslaves	Molt elevat	Agricultura Estructura social Religió	Des del segle VI. És el tret lèxic més diferencial com a llengua romànica. L'eslavònic (eslau eclesiàstic) és llengua de cultura fins entrat el XIX i encara s'usa en àmbits litúrgics i teològics.
Turc	3%	Organització domèstica Comerç gastronomia àmbit polític i militar	Actualment molts dels mots estan en desús, però han tingut una gran presència durant els 500 anys de domini turc fins a finals del s. XIX.
Grec	2%		Importants fins al segle XVIII.
Hongarès	3%		Des de la invasió hongaresa al segle IX. Actualment a Romania hi viu una important minoria de parla hongaresa.
Alemanys	2%	Artesania Gastronomia Tècnica	Des del segle XIII per la presència de colònies i per la pertinença del territori a l'Imperi Austrohongarès.
Francès	A final del s. XVIII i al s. XIX, a partir de la Il·lustració francesa, es produeix un afrancesament i una neoromanització (també adopta elements lèxics del llatí clàssic i italià).		
Anglès	Influència actual.		
Romani	Es tracta d'una comunitat amb un pes demogràfic important.		

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts generals consultades.

Pel que fa al sistema d'escriptura, el romanès ha alternat al llarg de la història dues menes d'alfabets, el ciríl·lic (vegeu Taula 6) i el llatí.

Taula 6
L'alfabet ciríl·lic

А а	Б б	В в	Г г	Д д	Е е	Ж ж	З з	И и	Й й
a	b	v	g/gh	d	e/e	j	g	z	i, ii
[a]	[b]	[v]	[g]	[d]	[je/e]	[ʒ]	[g]	[z]	[i]
К к	Л л	М м	Н н	О о	П п	Р р	С с	Т т	У у
c/ch	l	m	n	o	p	r	s	t	u
[k]	[l]	[m]	[n]	[o]	[p]	[r]	[s]	[t]	[u/w]
Ф ф	Х х	Ц ц	Ч ч	Ш ш	Ы ы	Ь ь	Э э	Ю ю	Я я
f	h	ʃ	c	ʃ	ɨ	ɨ	ɛ	iu	ea
[f]	[h]	[ʃ]	[ʃ]	[ʃ]	[ɨ]	[ɨ]	[ɛ]	[ju]	[ja]

Font: document disponible a <http://www.omniglot.com/writing/moldovan.htm>
[Consulta: maig de 2010]

A la taula següent es reflecteixen alguns dels fets més destacats en relació amb l'escriptura de la llengua romanesa:

Taula 7
Sistema d'escriptura i normativització del romanès (dacoromanès)

cronologia	fets	alfabet
s. XVI	Primers textos escrits.	ciril·lic
s. XIX	Consciència de parentiu amb la resta de llengües derivades del llatí.	llati (Romania) ciril·lic (Moldàvia)
1954	Fixació de l'ortografia a Romania.	
1989	Es reconeix la unitat de la llengua a Moldàvia, però s'anomena <i>moldau</i> .	alfabet llatí (Romania i Moldàvia (1991))
1993	Es crea l'Acadèmia de la llengua amb seu a Bucarest. El percentatge d'alfabetització és del 95% a Romania i a Moldàvia.	

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts generals consultades.

I el següent és l'alfabet actual del romanès (<Q>, <W> i <Y> només en mots estrangers):

Taula 8
Alfabet actual del romanès

Aa	Ăă	Ââ	Bb	Cc	Dd	Ee	Ff	Gg	Hh	Ii	Îî	Jj	Kk
a	ă	â	be	ce	de	e	fe/ef	ghe/ge	ha/haș	i	î	je	ka
Ll	Mm	Nn	Oo	Pp	Rr	Ss	Șș	Tt	Țț	Uu	Vv	Xx	Zz
le/el	me/em	ne/en	o	pe	re/er	se/es	șe	te	țe	u	ve	ics	zet

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts generals consultades.

2. TRETOS CULTURALS I SOCIALS RELEVANTS PER ENTENDRE LA COMUNITAT ROMANESA

2.1 Alguns apunts sobre la situació política i socioeconòmica a Romania

Actualment Romania és una República parlamentària amb una *Constitució* (1991, revisada el 2003) molt semblant a la dels països de l'Europa Occidental. Per entendre les característiques culturals i socials de la comunitat romanesa hem de tenir en compte que la població adulta ha viscut sota la dictadura comunista

des de 1948 fins a 1989 i que, encara que les institucions democràtiques i la participació política s'han anat desenvolupant al llarg d'aquests anys, es viu una mena de lenta transició econòmica des d'un model socialista a un model capitalista (el 1995 el 90% de la indústria continuava essent pública). Un 30% de la població viu en condicions de pobresa, essent Romania un dels països més pobres de l'Europa central i oriental. Les famílies suporten una crisi generalitzada i el 2002, per exemple, el producte interior brut i els salaris reals eren inferiors als de 1989. Només un 60% de romanesos amb edats entre 16 i 59 anys, d'altra banda, té un lloc de treball.

La societat romanesa ha experimentat una etapa de desil·lusió després de la caiguda del règim, en veure la població com augmentaven el dèficit econòmic i l'atur, o que les infraestructures no milloraven i les reformes eren més lentes del que s'esperava. La situació social i sanitària és preocupant perquè s'han detectat abusos en el consum de drogues, un augment de la SIDA en infants i dones, un augment de les situacions de violència ètnica, l'explotació sexual i la prostitució de menors. Un nombre molt elevat d'infants viu en institucions públiques a causa de l'abandonament familiar per manca de recursos, la desnutrició, l'absentisme escolar, la SIDA o les discapacitats. Tot i així, s'ha reduït la taxa de mortalitat infantil a les zones urbanes i la de mortalitat materna. Tampoc no són realitats gens favorables la situació dels drets humans a les presons, la militarització de la policia, la corrupció dels funcionaris i càrrecs públics, la situació desavantajada de la dona (només hi ha un 7% de dones al parlament) i els infants o el reconeixement social dels drets dels homosexuals (l'homosexualitat fou considerada un delictes fins al 1991). Vegem el que aporta Petre (2005) sobre l'abast de la malaltia de la SIDA:

“En marzo de 2004, Rumanía reportó un total de 8575 casos de SIDA, y 5951 casos de infección por VIH. El mayor número de casos que se identificaron a principios de los años 90 fueron jóvenes niñas y niños, y niñas y niños protegidos en instituciones del estado.

El grupo identificado de edades entre los 15 i los 19 años [...] son percibidos entre sus amigos, en la escuela y en las familias como seres especiales.

Comparado con la situación que existe en Europa, en general, Rumanía ha duplicado el porcentaje de mujeres infectadas con VIH/SIDA.”

[...]

“En el ambiente médico rumano, más del 95% del personal eran mujeres, en contacto directo con las niñas y los niños infectados con el VIH. Su temor por ellas mismas y por sus familias generó algunas veces problemas muy difíciles: [...] El alcalde local pidió a las autoridades del distrito cerrar una institución en su pueblo, porque estaba dando albergue a niñas y niños con VIH/SIDA –considerado en 1990 como una amenaza

para sus familias y comunidad- anunciando que de otro modo los campesinos iban a prenderle fuego a la institución.”

[...]

“No se disponía de servicios sociales ni de asesoría. En la mayoría de los casos, los doctores aconsejaban a las familias a abandonar a la niña o niño con VIH/SIDA en el “Leagan”, una institución para niños y niñas abandonados o huérfanos, con edades menores de tres años.

Los más de 650 orfanatos [...] estaban sobrepoblados, y albergaban a más de 100.000 niños y niñas [...] Los hermanos, hermanas y familiares cercanos fueron separados por edad y sexo [...] divididos en diferentes instituciones [...] Los servicios sociales llegaron a ser efectivos únicamente después de 1997, y se brindó apoyo a más y más familias, con el fin de reunirse con sus hijos e hijas infectados [...] En la mayoría de los casos [...]

encontraron hogares rotos.”¹

El model de família romanesa de l'etapa comunista es basava en la figura de l'home com a cap de família i la dona com a mestressa de casa i educadora dels fills. Es valorava la família nombrosa i es penalitzava amb impostos suplementaris les persones sense descendència; estaven prohibides la contracepció i l'avortament (un dels riscos sanitaris que produeixen més morts entre les dones romaneses). Actualment augmenten les famílies monoparentals i els divorcis i minven els casaments, encara que no s'arriba a les taxes de l'Europa occidental. La taxa d'augment de la població era del 5,3% el 1989 i del -1'8% el 2001.

La transició política no ha estat exempta de dificultats entre monàrquics i republicans i entre sectors més conservadors i altres de més progressistes. La sobirania nacional ha estat sovint un dels motius que ha creat més controvèrsia a l'hora d'enfocar el futur cap a l'uropeisme de la UE. No debades per a Romania la sobirania és un valor molt preuat, després d'haver passat per una història de dominacions externes i de fragmentacions territorials (vegeu la taula 9). Tot i així, Romania va entrar a l'OTAN i el 1995 va sol·licitar l'ingrés a la UE. L'abril del 2005 el Parlament

1) Petre, N. 2005. *El VIH/SIDA y la salud de las mujeres en Rumanía*. [En línia]. World Vision Internacional. Document disponible a [http://childrights.info/policyAdvocacy/pahome2.5.nsf/allreports/56C6EE541B5491AF88256FB5001B396C/\\$file/Empoderar%20Mujeres%20y%20Ninas.pdf](http://childrights.info/policyAdvocacy/pahome2.5.nsf/allreports/56C6EE541B5491AF88256FB5001B396C/$file/Empoderar%20Mujeres%20y%20Ninas.pdf) . p. 19 [Consulta: maig de 2010]

Europeu ha aprovat l'entrada a la UE de Romania i Bulgària, previst per al 2007, amb certes condicions com posar en pràctica reformes econòmiques, mediambientals, sanitàries, de lluita contra la corrupció policial i funcionarial i millorar els drets humans i civils de les minories nacionals. Pel que respecta a aquestes condicions vegeu un fragment de les observacions finals del Comitè de Drets Humans sobre Romania:

“D. Principales motivos de preocupación

9. El Comité expresa su preocupación por la persistencia en Rumanía de problemas de discriminación contra personas pertenecientes a las minorías y en particular respecto de los delitos cometidos como resultado de la incitación a la intolerancia étnica y religiosa. Esta situación es especialmente grave para los grupos vulnerables como los romanís (gitanos). Al Comité le preocupa que el Gobierno no haya hecho bastante para luchar contra la discriminación o para contrarrestar efectivamente los incidentes de violencia cometidos contra miembros de los grupos minoritarios.

10. El Comité está preocupado por las violaciones cometidas por la policía, como la entrada en casas por la fuerza, el no informar a los detenidos de sus derechos y el maltratar a los presos.

11. El Comité observa con preocupación que en los últimos años ha disminuido la participación de la mujer en la vida pública, así como sus posibilidades de empleo y sus oportunidades. El aumento de la tasa de mortalidad infantil también es motivo de preocupación.”²

I les que fan referència a l'eliminació de la discriminació racial:

“d) Principales motivos de inquietud

Es motivo de inquietud la persistencia en la sociedad rumana de actitudes xenófobas y prejuicios tradicionales contra ciertas minorías, puestos de manifiesto en la aparición de partidos políticos extremistas y en el aumento de los episodios de violencia.

Son preocupantes los constantes informes de racismo entre las fuerzas policiales, de las que se dice proceden con una energía excesiva contra los miembros de algunos grupos o bien se dice que se abstienen de intervenir cuando se cometen en su presencia atropellos contra determinados grupos.”³

Pel que fa a les relacions exteriors, Romania té molt present França per la seva llarga relació cultural des del s. XIX i els EUA pel que representen d'incorporació a un nou model econòmic i social. En general, al país es viu una gran admiració pel món occidental.

Taula 9 Cronologia i fets històrics més rellevants

1r s. aC	Els dacis, poble indoeuropeu semblants als tracis són els primers habitants coneguts als territoris actuals.
101-106 dC	Les tropes de l'emperador romà Trajà vencen el poble daci. El territori es converteix en província romana i la llengua dels vencedors s'acaba imposant.
Des del 271	Les legions romanes deixen el territori i durant un mil·lenni la població dàcia és envaïda per diferents pobles entre els quals els huns, els gots, pobles eslaus, hongaresos i tàrtars. La població dàcia es reclou a Transsilvània.
S. VI	Desenvolupament del cristianisme
S. XI	Conquesta de Transilvània per Hongria. Introducció de vocabulari eslau a la llengua. La població autòctona s'escampa per Valàquia i Moldàvia. Sistema feudal governat per militars. Cristianització bizantina. Els búlgars introdueixen el cristianisme ortodox.

2) Naciones Unidas, 1993. [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.C.79.Add.30.Sp?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.C.79.Add.30.Sp?Opendocument) [Consulta: maig de 2010]

3) Naciones Unidas, 1995. [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/A.50.18.pparas.262-278.Sp?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/A.50.18.pparas.262-278.Sp?Opendocument) [Consulta: maig de 2010]

S. XIII	Invasió dels mongols.
S. XIV	Entitats polítiques autònomes governades per prínceps a Valàquia i Moldàvia
S. XV	Invasió otomana
S. XVII	Moldàvia i Valàquia són governades pels grecs fanariotes sota control turc. Entrada de la cultura occidental, notablement afrancesada.
S. XVIII	El territori és governat per l'Imperi Austrohongarès (Transilvània, Banat i Bucovina) i Rússia.
S. XIX	Comença a gestar-se el nacionalisme romanès. Sotadomini turc Valàquia i Moldàvia són governades per prínceps romanesos. Moviments autonomistes reprimits per turcs i russos. Dominació russa (1848-1851). 1878 Dominació austríaca (1854-1857) 1881 Alexandre Cuza uneix Valàquia i Moldàvia i estableix la capital a Bucarest. El 1861 es reconeix oficialment pels turcs i Europa. Després de lluitar amb els russos contra els turcs, el Congrés de Berlín reconeix la independència de Romania, però amb cessions de territoris. S'erigeix en regne, amb Carol I.
S. XX	Monarquia parlamentària centralista. Desenvolupament i renaixença cultural.
1914	Primera Guerra Mundial. És envaïda pels alemanys i té moltes pèrdues. Forma part de la Triple Entente vencedora i recupera tots els territoris cedits de manera que es més que dupliquen territoris i població.
1941	Dictadura feixista d'Ion Antonescu i guerra contra l'URSS.
1944	L'exercit soviètic tomba el dictador i l'exèrcit romanès passa a lluitar contra els nazis.
1945-1989	Període de república socialista sota influència de l'URSS. Nicolae Ceaucescu n'és el darrer mandatari des de 1974 i estableix una mena de dictadura personal conjuntament amb la seva esposa Elena.
1989	Ceaucescu i la seva esposa són jutjats i executats sense plenes garanties democràtiques pels revoltats.
1991	Després d'una etapa molt confusa respecte de la participació d'excomunistes en la revolta i en la creació dels partits polítics posteriors, s'aprova una constitució que converteix Romania en una república democràtica.

Font: Elaboració pròpia a partir de <http://www.centreurope.org/roumanie/guide/general/histoire-roumanie.htm> [Consulta: maig de 2010]

2.2 La diversitat cultural, ètnica i religiosa: una cruïlla entre Orient i Occident

Des que el 1991 es van restablir les llibertats polítiques, les minories nacionals tenen representació parlamentària proporcional, però la democratització real és lenta i hi ha dificultats per al ple reconeixement de minories com la romaní o el reconeixement dels drets culturals dels hongaresos. La població de cultura romanesa representa un 89,5% i les minories més nom-

broses són l'hongaresa amb un 6,6% i la romaní amb un 2,5%. L'hongaresa viu preferentment a Transsilvània i representa un sector econòmicament dinàmic. A partir del canvi de règim augmentaren les tensions entre la comunitat hongaresa i romanesa i molts d'hongaresos han deixat Romania des de 1990, tal com exposa Constantin (2004):

“S'afirma que el format de la Constitució Romanesa adoptat l'any 1991 no va satisfer les expectatives de la

gran minoria hongaresa. Els representants de la minoria d'ètnia gitana i d'altres minories petites del país van adoptar una posició bastant neutral pel que fa als principis constitucionals relacionats amb els seus drets. Crec que sense estar del tot satisfets de les disposicions establertes a la Constitució i sent conscients de la seva manca absoluta de poder polític, simplement van acceptar les normes proposades per la majoria. Per altra banda, és evident que els interessos de la minoria d'ètnia gitana i d'altres minories petites no sempre s'assemblen als objectius de la minoria hongaresa. Mentre que els representants hongaresos, per exemple, es van oposar des del començament a la inclusió del principi d'"Estat Nació" a la Constitució, els representants d'altres minories no ho van considerar realment important.

L'última fase del sistema comunista a Romania es va caracteritzar per un virulent discurs nacionalista i els seus efectes negatius van ser visibles durant molt temps després del derrocament del règim dictatorial el desembre de 1989. Des dels primers dies de llibertat, la qüestió de les minories va esdevenir una bomba de rellotgeria. Oficialment la minoria més nombrosa del país, els hongaresos va ser el primer grup minoritari que va reclamar drets específics. A Transsilvània, aquesta minoria ha reclamat immediatament l'educació en la llengua materna a tots els nivells i la segregació de les escoles basant-se en criteris ètnics. Els romanesos han reaccionat contundentment contra aquestes peticions, ja que les consideren els primers passos d'un moviment revisionista hongarès. La tensió va arribar a ser fulminant a Transsilvània i el pitjor escenari es va fer realitat el març de 1990 a la ciutat de Targu-Mures (Marosvasarhely en hongarès) on va sorgir l'odi ètnic. Els romanesos i els hongaresos s'enfrontaven els uns als altres i la gent moria als carrers. Per sort el conflicte violent va ser curt, però el trauma que va crear ha fet créixer la desconfiança històrica mútua entre la majoria i la minoria hongaresa."⁴

La minoria romaní de Romania, generalment seminòmada, és una de les més grans d'Europa, ja que es calcula en uns dos milions de persones (és seguida de la que viu a Hongria, amb 600.000). Després del comunisme la seva situació s'ha deteriorat i molts d'infants han deixat l'escola i els adults presenten una taxa d'atur elevada. Molts d'ells viuen dins la pobresa i també de la mendicitat i la delinqüència. Sovint són víctimes de la violència ètnica i la passivitat policial. La resta de la població els considera de nivell molt baix i culpables de donar una mala imatge del país.

La pràctica de la religió a Romania reflecteix també la transició des d'un estat comunista que la permetia, però amb moltes restriccions, a la llibertat plena de culte i pràctica religiosa. Abans del 1989 l'església era lloc de celebració de Pasqua, Nadal, bateigs, casaments i funerals, amb la presència molt majoritària de dones perquè entre els homes era més ben vist l'ateisme. Actualment es comptabilitzen 15 cultes diferents i s'ha detectat un augment del lligam entre la joventut i l'església (segons estadístiques de 2001 un 80% de la joventut té en compte els valors religiosos).

L'església ortodoxa oriental compta amb un 87% de seguidors i en són expressió artística i molt popular les icones i els calendaris religiosos penjats a les parets de les cases. També hi ha comunitats de fidels protestants de diverses tendències (6,8%), catòlics de ritu llatí (un 5,6% de la població, la majoria dels quals són hongaresos o saxons), catòlics de ritu grec (obligats a formar part de l'església ortodoxa durant l'etapa comunista i actualment en procés de recuperar la seva independència), cristians de ritu armeni (armenis), cristians de ritu antic (russos lipovans), musulmans (sunnites turcs o tàtars de la costa del Mar Negre) i jueus (comunitat actualment poc nombrosa a causa de l'Holocaust i de l'emigració a Israel).

2.3 Algunes característiques del sistema educatiu a Romania

El sistema educatiu romanès té com a característica principal el fet de regular l'existència de la multiculturalitat i el manteniment cultural de les minories nacionals o ètniques. La legislació estableix el dret a estudiar i a ser instruïts en la llengua materna a tots els nivells assegurant, però, la coneixença de la llengua romanesa i la història romanesa; igualment, estableix la representació proporcional del personal docent que pertany a les diferents minories als òrgans de decisió. Així i tot, la realitat presenta dificultats pel que fa a algunes minories per manca de recursos com llibres de text o professorat qualificat. La minoria romaní és la que concentra l'analfabetisme, en un estat on globalment la taxa d'alfabetització és alta (98%), semblant a la dels països europeus occidentals.

Pel que fa a la llengua vehicular de l'ensenyament, es diferencien tres models: ensenyament en llengua materna, parcial en romanès-llengua materna i en roma-

4) Constantin, S. 2004. "Política lingüística i minories nacionals a Romania". *Noves SL Revista de sociolingüística*. Generalitat de Catalunya. [En línia]. Document disponible a http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hm04tardor/c_constantin1_4.htm [Consulta: maig de 2010]

nès amb l'estudi de la llengua materna. Constantin (2004) ens exposa quines són les dificultats per a l'ensenyament en llengua no romanesa:

“En l'Opinió referent a l'Informe Estatal Romanès pel que fa al Primer Cicle de Control (fet públic el 10 de gener de 2002), el Comitè Consultiu de la Convenció Marc per a la Protecció de les Minories Nacionals va acollir les noves normes legals de la política lingüística de les minories nacionals però també va advertir que “la pauta d'algunes minories segueix sent una manca de llibres de text en llengua minoritària i de mestres qualificats, especialment d'armenis, croates, polonesos, serbis, eslovacs, turcs i tàtars. Això fa que les escoles amb nens de minories nacionals ho tinguin més difícil per oferir un nivell de plena educació com el que es dona a les escoles romaneses. Tot i que hi ha molts altres factors que afecten la seva decisió, aquest fet pot dissuadir els pares de portar els seus fills a les escoles on la majoria de les assignatures s'ensenyen en llengua minoritària. El Comitè Consultiu considera que s'hauria de revisar aquest assumpte per tal de proporcionar els llibres de text i els mestres necessaris a les minories esmentades.

Dins del Ministeri d'Educació, Investigació i Joventut hi ha una Oficina de Direcció General per a l'educació en les llengües de les minories nacionals i l'accés a l'educació. Segons l'Informe Governamental de l'any 2003 anomenat La dimensió de l'educació per a les minories nacionals a Romania, l'any escolar 2002-2003 hi va haver 208.146 alumnes que van estudiar en les 7 llengües natives en 2.648 unitats i departaments escolars preuniversitaris. Pel que fa a l'educació superior, 30.684 estudiants d'origen ètnic van estudiar en més de 20 centres universitaris de Romania (25.762 hongaresos, 1.881 alemanys i 3.041 d'altres minories nacionals).”⁵

El sistema educatiu actual és hereu de l'època d'afrancesament del segle XIX i de les reformes de l'etapa comunista, que elimina l'escola privada i estableix un sistema educatiu públic, gratuït, laic i obligatori per a tota la població fins als 18 anys. Després de 1989 hi ha hagut reformes com l'autorització d'escoles i universitats privades.

Pel que fa a les matèries d'estudi, l'alumnat romanès té un nivell igual o superior a l'uropeu occidental en tecnologies i tècniques, ciències, matemàtiques, informàtica i matèries artístiques, com la música. En llengües estrangeres cal destacar la coneixença del francès

i, actualment, la puixança de l'anglès entre la gent més jove. En la resta de matèries presenta algunes carencies.

Les etapes educatives són molt semblants a les dels estats occidentals: etapa d'educació primària de 8 cursos de durada, *gimnasial* dels 10-11 anys als 14-15, secundària dels 14-15 als 18-19. La secundària té diverses línies (general, artística i tècnica) i pot ser substituïda per estudis de formació professional (majoritàriament agrícola o industrial). Encara que els estudiants universitaris vagin augmentant, encara són una minoria i destaquen en medicina, informàtica i enginyeries.

2.4 Aproximació a costums i estils de comunicació interpersonal

Els romanesos solen tenir un sentit acusat de patriotisme, format després d'una història plena de dificultats polítiques com a país, i solen expressar orgull per la seva història i la seva cultura. Aquest fet ha produït no poques tensions entre la comunitat cultural romanesa i algunes minories, especialment la romaní, cap a la qual hi ha un rebuig generalitzat. Són molt sensibles a la imatge que donen a l'exterior i els sobta profundament l'assimilació que sovint es fa entre romanesos i romanis a l'exterior del país; a tall d'exemple, vegeu el que s'esmenta a continuació:

“[...] l'assimilation régulière des Roumains aux Roms dans les médias français les choque profondément. En février 2002, la télévision française avait représenté lors du match de football France-Roumanie le camp roumain par un violoniste tzigane. Fin avril 2002, la chaîne mondiale TV5 avait consacré vingt-quatre heures en direct à Bucarest. Attendant l'événement avec un grand enthousiasme, les Roumains ont été atterrés de voir que l'émission animée par Frédéric Mitterrand ne faisait que reprendre les clichés négatifs circulant sur le pays. De nouveau pendant l'été 2002, la presse française n'a cessé d'offrir des reportages sur les mendiants roumains, sans préciser qu'il s'agissait de Roms. Le plus grand choc est venu de la sortie de l'édition 2003 du dictionnaire “Le Petit Robert”. La Roumanie y est représentée par une image d'un campement misérable de Roms où s'ébattaient des enfants dépenaillés devant une vieille femme qui tire les cartes.”⁶

5) Constantin, S. 2004. "Política lingüística i minories nacionals a Romania". *Noves SL Revista de sociolingüística*. Generalitat de Catalunya. [En línia]. Document disponible a http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hm04tardor/c_constantin1_4.htm [Consulta: maig de 2010]

6) <http://www.centreurope.org/roumanie/guide/culturel/nationalisme-roumain.htm> [Consulta: maig de 2010]

Els occidentals són ben acollits a Romania, en particular els francesos, encara que hi ha un cert ressentiment cap a les relacions en les quals Occident agafa un paper allisonador. També s'ha estès una profunda decepció cap al model capitalista, sobre el qual els romanesos tenien unes expectatives sobredimensionades.

Els romanesos apareixen sovint definits amb característiques pròpies de les formes de relació llatines com a hospitalaris, oberts i generosos. Amants de les converses i controvèrsies espontànies, fins i tot amb desconeguts, i de les estades a l'aire lliure, a bars i restaurants gaudint dels menjars tradicionals, de la música folklòrica o la dansa. Als bars de moda es pot escoltar música moderna, *disco* o *tecno*. El renou forma part de la vida quotidiana i no es vist com una molèstia. Per altra banda, en contrast, també s'equipara els romanesos amb altres comunitats de l'Europa oriental, d'origen eslau, pel que fa a una certa rigidesa, a no propiciar excessivament el contacte físic i a preservar un espai personal de distància amb les altres persones.

En les relacions personals al treball predomina el formalisme i la interpel·lació com a *domnul* (senyor) i *doamna* (senyora) fins i tot entre els joves i en empreses d'abast internacional. Solen ésser disciplinats i respectuosos amb les jerarquies i l'ordre per raons culturals. Vegeu-ne un testimoni significatiu, extret d'una entrevista publicada al diari La Vanguardia (2005):

“Acostumbrado [Jorge Tatu] al orden y a la disciplina rumana, la calle [de Barcelona] me pareció el caos. Me asusté tanto que al poco tiempo quería regresar a mi país.”⁷

Es pot considerar que pertanyen a una cultura no igualitària, com s'esdevé amb altres comunitats d'origen eslau de l'Europa Oriental. Predomina, d'altra banda, un cert fatalisme pel que fa a la seva condició d'obers i l'esperit d'empresa i d'iniciativa està molt poc desenvolupat. No hi ha gaire mobilitat laboral entre ells i solen establir relacions sòlides entre col·legues i patrons; així Forissier (2005) comenta el segü-

ent, en relació al respecte que solen tenir per les jerarquies:

“«[els romanesos] n'ont pas encore vraiment la notion de ce qu'est une entreprise ou un marché. Pour eux, la raison d'être d'une entreprise, c'est de gagner sa croûte. Ils n'ont aucune vision à long terme, alors s'ils ne sentent pas le chef rôder, au bout d'un moment, ils baissent les bras» explique François Lory. Une vision partagée par René Serrière, directeur de la publication du journal La Roumanie au quotidien. «J'avais proposé à la directrice des ressources humaines d'une entreprise de venir à un colloque, un week-end, à Lyon. Elle a pourtant un haut poste, mais même pour partir un week-end, elle m'a dit qu'il fallait qu'elle demande à son supérieur hiérarchique», explique-t-il.

[...]

“La génération des 30-35 ans n'a cependant pas la même mentalité. Encore étudiante dans les dernières années du communisme, cette génération a commencé à travailler après 1990. Ils ont donc un esprit plus proche de celui des jeunes d'Europe occidentale. Chez Orange Roumanie (ex-MobilRom), la moyenne d'âge du personnel est de 28 ans. Jeune, dynamique et multilingue, il sait faire preuve d'une forte capacité d'autoperfectionnement. Contrepartie de cette absence de prise d'initiative, le respect de la hiérarchie est très fort en Roumanie. L'expatrié français n'aura aucun problème d'autorité, y compris auprès de personnes qui lui sont hiérarchiquement supérieures.”⁸

La majoria de festes populars van lligades als esdeveniments religiosos ortodoxos (Pasqua i Nadal, sobretot) i també tenen popularitat els festivals folklòrics, encara que tendeix a disminuir. El calendari romanès té pocs dies festius, i se celebra Nadal, Pasqua, la Festa de Romania (1r de desembre), Cap d'Any, Baba Dochia (1r de març) i Sant Jordi (23 d'abril).

3. ELS IMMIGRANTS ROMANESOS A CASA NOSTRA

3.1 Pautes migratòries

La dictadura comunista es va oposar a l'emigració dels romanesos, especialment dels que pertanyien a

7) Entrevista a Jorge Tatu i Marcela Ciobanu. Martín de Pozuelo, E. “Rumanos, muy lejos de su leyenda”. *La Vanguardia*, 27 de febrer de 2005, p. 41.

8) Forissier, C. 2005. “Travailler avec les Roumains”. *Europeplus*. [En línia]. Document disponible a <http://www.europeplusnet.com/article520.html>. [Consulta: maig de 2010]

les minories ètniques, per la voluntat del règim d'homogeneïtzar el país, i no se'ls van donar facilitats per marxar:

“Attempts to discourage emigration were not left entirely to the media. The official policy allowed emigration only on an individual basis, and only in specific cases—usually for family reunification. In later years, the PCR ironically suggested that families could be reunited by immigration into Romania. Obtaining permission to leave the country was a lengthy, expensive, and exhausting process. Prospective emigrants were likely to be fired from their jobs or demoted to positions of lower prestige and pay. They were often evicted from their homes and publicly castigated. At the same time, they were denied medical care and other social benefits, and their children were not permitted to enroll in schools.”⁹

Així i tot, dos milions de ciutadans, aproximadament, han abandonat Romania des de 1980 fins a l'actualitat amb destins ben diversos.

Els Països Catalans han esdevingut, aquests darrers anys, una terra d'acollida d'immigrants de múltiples procedències. La taxa actual d'immigració de Catalunya és superior a la de molts països d'Europa i se situa en l'11,3% (un 15% a les Illes Balears). Si a final dels anys 90 la immigració era sobretot marroquina i al tombant de segle, per damunt de tot, llatinoamericana, els dos darrers anys el protagonisme ha estat per a la comunitat romanesa (actualment n'hi ha 33.956 empadronats a Catalunya i a les Illes Balears, el 2003, 353). Alguns punts dels Països Catalans on s'han establert significativament són Ulldecona, on són 700 habitants d'un total de 6.600 i, en general, les terres de l'Ebre. A la Sènia i Alcanar, per exemple, han passat en tres anys de ser unes dotzenes de persones a ser més d'un miler. Castelló és l'altre punt fort de l'àrea catalanoparlant, amb una comunitat de romanesos d'unes 30.000 persones. A Lleida i Tarragona, d'altra banda, són ja el segon col·lectiu d'immigrants. A les Illes Balears els immigrants de l'Europa de l'Est en conjunt ocupen el quart lloc i constitueixen un 3,3% després dels d'Europa Occidental (43%), els d'Amèrica llatina (16,8%) i els magribins (11,6%).

Són significatives algunes respostes ciutadanes integradores davant aquests nuclis forts d'immigració ro-

manesa. El web de l'Ajuntament d'Ulldecona, per exemple, és redactat en part en romanès, en una lloable iniciativa de sensibilització cap a la comunitat romanesa que hi viu; en una escola de Castelló (Col·legi Lope de Vega), d'altra banda, s'ha concretat la iniciativa individual d'un professor de poder tenir un material multimèdia amb un diccionari visual valencià-romanès-castellà amb 600 paraules en tres llengües i s'anuncia el projecte d'un segon CD amb diàlegs valencià-romanès. Es tracta d'un material fet sense ajudes institucionals i que s'adreça inicialment als professors i als alumnes del centre a fi d'afavorir la comunicació.

Si donem un cop d'ull a l'Estat espanyol, on els immigrants ja representen el 8,4% (3,7 milions de persones), la comunitat romanesa és la tercera més nombrosa i la que creix més. Segons dades de l'ambaixada espanyola a Bucarest, a Espanya hi ha 145.000 romanesos censats, dels quals més de 65.000 tenen targeta de residència. El ritme d'augment d'aquesta comunitat va ser el 69% l'any passat, i va ser el col·lectiu estranger que més va créixer a l'Estat. El nombre *real* de romanesos a l'Estat podria aproximar-se als 300.000.

3.2 Actituds lingüístiques

El fet que Romania sigui una societat multiètnica i multilingüe, una societat notablement diversa, fa que els romanesos que emigren puguin tenir actituds de comprensió de situacions de multilingüisme com la de l'àrea lingüística catalana i, fins i tot, sentir-s'hi identificats i solidaris amb les llengües d'abast geogràfic més reduït. No és, en qualsevol cas, una qüestió que els pugui venir de nou.

Un altre fet que contribueix a una actitud lingüística favorable a l'aprenentatge del català o del castellà és el coneixement de la llengua francesa, estès actualment a gairebé la meitat dels joves que acaben la secundària que facilita molt aquest aprenentatge. Des del tercer any de primària l'ensenyament es fa en romanès i en una llengua de comunicació internacional per a certes disciplines d'estudi. El francès és la primera llengua estrangera ensenyada i és obligatòria per a tots els alumnes de Romania que van a una escola pública. A les escoles públiques, d'altra banda, més

9) *A country study: Romania...* “Romania. Emigration: Problem or Solution?” Global Volunteers. “Romania's people”. [En línia]. Document disponible a <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11151.html> [Consulta: maig de 2010].

d'un milió i mig d'estudiants aprenen francès a primària i secundària. Es considera que com a mínim un 40% dels romanesos que acaben la secundària saben bé el francès. A més, des de tercer any de primària s'ensenyen diverses altres llengües modernes com l'espanyol, l'anglès, l'alemany, l'italià o el rus (Leclerc, 2001).

La relació, estreta, de França amb Romania es remunta a Napoleó III, a mitjan segle XIX, en temps de lluita d'intel·lectuals romanesos refugiats a França contra l'imperi rus i turc. A la redacció de la primera *Constitució* romanesa, iniciada la dictadura de Ceausescu, a meitat del segle XX, l'aprenentatge del francès s'establia com a obligatori a les escoles, fet pel qual es pot considerar que totes les persones que tenen més de 45 anys saben el francès o l'havien sabut suficientment. Cal tenir en compte, d'altra banda, que Romania és un dels països que forma part actualment de la *francophonie*.

Podem dir, doncs, que, en general, tenen facilitat per aprendre el català, tal com es palesa, per exemple, a diverses entrevistes publicades pels mitjans de comunicació a romanesos establerts al país: "Y, en cuanto al idioma –añadió–, no tenemos demasiados problemas, pues sepa usted que el rumano y el catalán tienen más de 2.000 palabras idénticas: foc, fugir, cap, nas, pruna, tots... recitó la pareja, divertida, al despedirnos."¹⁰ Corrobora aquesta opinió, la següent: "[Los rumanos] son muy disciplinados para aprender el idioma rápido y con relativamente escaso acento."¹¹

3.3 Tòpics, prejudicis, concepcions errònies sobre la comunitat romanesa

El primer contacte que molts de nosaltres, des de la mediterrània occidental, hem tengut en referència a la comunitat romanesa no deixa de ser ben curiós i es remet a les pel·lícules de vampirs ambientades als castells de Transsilvània. Tradició cinematogràfica a

part, la comunitat romanesa arrossega diversos estigmes molt menys innocuus que distorsionen la seva integració. La percepció de la ciutadania, influïda pels mitjans de comunicació, sol veure en la comunitat romanesa diversos tipus de comportaments marginals o delictius que no reflecteixen gens la realitat de la majoria de la població romanesa immigrant. És habitual, per exemple, la vinculació dels romanesos amb la mendicitat (que, curiosament, és molt poc present a la societat romanesa), per mitjà de dones gitanes habitualment procedents d'Oltènia que es fan acompanyar de nens, o per mitjà de famílies que netegen els vidres dels cotxes als semàfors de les ciutats.

Sobre la percepció que es té de Romania a Occident, vegem una aportació de Marcu (2003):

"La percepción negativa de Rumanía en la UE se creó en base de los últimos años del régimen de Ceausescu, en su sustitución por el ex-comunista Iliescu que aún se mantiene en el poder, y en la violencia de los primeros años de la transición. Basta con mencionar el sumario proceso de Ceausescu, las manipulaciones de Timisoara y de Bucarest, las marchas de los mineros hacia la capital, las presiones contra los partidos históricos y contra el rey Miguel, y, no por último, los problemas creados por la emigración económica rumana en el Occidente. Los medios de comunicación occidentales reforzaron, a su vez, la imagen negativa mediante clichés como la extensión de los acontecimientos de la ex-Yugoslavia sobre toda la región de los Balcanes. Desgraciadamente, la imagen negativa fue tan profunda, que algunos rumanos afincados en Occidente se avergonzaron y lo siguen haciendo al reconocer su nacionalidad. Pero esta percepción negativa está a punto de cambiar, a favor de una imagen más favorable que, aunque lentamente, el país empieza a tener en el Occidente."¹²

També és habitual la vinculació dels romanesos amb diverses formes de delinqüència. Quan es produeix, es caracteritza per ser molt sofisticada, violenta i especialitzada a causa del fet que les persones que la practiquen sovint formaven part de la implacable i temuda policia (o de l'exèrcit) de la dictadura. L'any

10) Entrevista a Jorge Tatu i Marcela Ciobanu. Martín de Pozuelo, E. "Rumanos, muy lejos de su leyenda". *La Vanguardia*, 27 de febrer de 2005, p. 41.

11) Sánchez, E. 2003. "Interacciones comunicativas interculturales entre hispanohablantes y hablantes de países de Europa Oriental: Rumanía, Ucrania, Rusia y el caso de Georgia". *Claves para la comunicación intercultural. Análisis de interacciones comunicativas con inmigrantes*. Grupo CRIT (Comunicación y Relaciones Interculturales y Transculturales) Universitat Jaume I. [En línia]. Document disponible a <http://www.crit.uji.es/biblio/enriclaves.pdf> [Consultat el maig de 2010].

12) Marcu, S. 2003. "Rumanía en el lado oscuro del espejo. Soberanía Nacional e Integración en la Unión Europea. La ampliación europea y otras claves de la construcción europea". *La Musa Digital*, núm. 4. Universidad de Castilla La Mancha.

2003 a les presons de Catalunya hi havia uns 140 ciutadans provinents dels antics països de dominació soviètica, 90 dels quals eren romanesos. Es tractava, en molts casos, de persones que pertanyien a bandes organitzades, amb una alta disciplina de grup i un alt nivell de professionalització. Alguns dels àmbits dels delictes eren la falsificació de documents, el tràfic de persones, l'explotació sexual, etc.

La realitat, en qualsevol cas, és molt més complexa que la que solen oferir els mitjans de comunicació, basada en prejudicis sobre la comunitat romanesa com els que s'han indicat més amunt. Els romanesos es queixen dels tòpics i prejudicis que sobre la seva comunitat apareixen als mitjans:

“Els membres d'un col·lectiu romanès a Barcelona declaraven: tenemos la mala suerte de que ustedes (los periodistas) nos suelen sacar en la prensa o en la televisión para hablar de delincuentes y de los mendigos y olvidan, casi siempre, que la inmensa mayoría de nosotros somos honrados trabajadores perfectamente integrados en su país.”¹³

4. DESCRIPCIÓ DE LA LLENGUA ROMANESA

4.1 Sistema fonològic del romanès

Pel que fa al nombre de fonemes vocàlics, el sistema més comú a les llengües del món és el de cinc (el presenten el 21% de les 317 llengües analitzades per l'*UCLA Phonological Segment Inventory Database*, UPSID). Un 10% de les llengües, d'altra banda, presenta sistemes de 7 vocals com el del romanès. Hem trobat discrepàncies, segons les fonts, en la definició del sistema fonològic vocàlic del romanès. Segons l'UPSID, per exemple, serien 6: 1) high, back, rounded, vowel; 2) high, central, unrounded, vowel; 3) higher mid, back, rounded, vowel; 4) higher mid, front, unrounded, vowel; 5) low, central, unrounded, vowel; 6) mid, central, unrounded, vowel. Hi faltaria, doncs, /i/, que trobem documentada, però a totes les altres fonts.

A partir de les formulacions d'universals fonològics relacionats amb les vocals fetes per Juan Carlos Moreno Cabrera (2004), podem fer les constatacions següents:

Taula 10
Les vocals en romanès i els universals fonològics

Universals fonològics	Romanès
“El nombre de vocals d'una llengua no és mai més gran que el nombre de les seves consonants.”	7 vocals, 22 consonants.
“Les llengües estableixen les fronteres articulatòries dels sons vocàlics en un lloc de l'espai de variació els extrems del qual assenyalen les vocals /a/, /i/, /u/.”	S'acompleix.
“El nombre de vocals anteriors d'una llengua és major o igual al de vocals posteriors.”	Igual en el cas del romanès.
“El nombre de vocals centrals no pot ser major que el nombre de vocals anteriors o posteriors.”	El nombre de vocals centrals és de 3, mentre que el d'anteriors de 2 i el de posteriors de 2.

Font: Elaboració pròpia a partir de Moreno Cabrera, J. C. 2004. “Universales fonológicos y tipología fonológica”, dins *Introducción a la lingüística: enfoque tipológico y universalista*. Madrid. Síntesis. 107-139.

13) Entrevista a Jorge Tatu i Marcela Ciobanu. Martín de Pozuelo, E. “Rumanos, muy lejos de su leyenda”. *La Vanguardia*, 27 de febrer de 2005, p. 41.

Les diverses fonts consultades presenten discrepàncies en el nombre de fonemes consonàntics i altres aspectes com els punts d'articulació. El nombre de fonemes consonàntics, 22, és comú a diverses altres llengües del món. El sistema consonàntic del romanès, observat globalment, no s'allunya gaire del que podria ser un model de sistema fònic bàsic. Les oclusives són les consonants més bàsiques (Moreno Cabrera 2004: 119); apareixen a totes les llengües analitzades al corpus de l'UPSID citat més amunt. Els fonemes /p/, /t/ i /k/ són, doncs, els menys marcats de tots, els més primitius. El romanès també presenta consonants nasals, com el 93% de les llengües,

o líquides (laterals i vibrants), com el 95,9% de les llengües. I té també fricatives (un 93,4% de les llengües del corpus de l'UPSID en tenen com a mínim una), sons que es consideren menys primitius que els oclusius. El romanès presenta també sons africats, que ja no són comuns a tantes llengües, perquè les articulacions són molt més complexes.

Pel que fa als universals fonològics referits a les consonants, indicats per l'autor a què ens hem referit més amunt, la majoria relacionen fenòmens que no es donen en la llengua romanesa (consonants coarticulades, uvulars...). Farem referència únicament als dos universals següents:

Taula 11
Les consonants en romanès i els universals fonològics

Universals fonològics	Romanès
"Tota llengua té més consonants articulades dins l'espai de variació <p, k> (consonants bucals) que fora d'aquest espai (consonants no bucals)."	Gairebé totes les consonants són bucals.
"El nombre de consonants glotalitzades en una llengua no supera el de no glotalitzades."	Hi ha una sola consonant glotalitzada.

Font: elaboració pròpia a partir de Moreno Cabrera, J. C. 2004. "Universales fonológicos y tipología fonológica", dins *Introducción a la lingüística: enfoque tipológico y universalista*. Madrid: Síntesis. P. 107-139.

4.1.1 Sistema vocàlic

La llengua romanesa té 7 fonemes vocàlics, que es mostren a la taula següent, amb la indicació de la posició, del grau d'obertura i de la presència o no d'arrodoniment en l'articulació. En una darrera columna

s'indiquen les grafies. El romanès té un alfabet gairebé fonètic (amb una correspondència força exacta entre les formes que s'escriuen i els sons que es pronuncien).

Taula 12
Vocals i grafies del romanès

	Anterior	Central	Posterior	Arrodoniment	Grafies
Tancat ("alt")	i	i		-	i / î, â
			u	+	u
Mig tancat ("mitjà")	e	ə		-	e / â
			o	+	o
Obert ("baix")		a		-	a

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts consultades

Vegem ara alguns aspectes sobre la grafia de les vocals:

El fonema /a/ correspon a la vocal neutra del català. Es troba en romanès en clara oposició al fonema /a/, que s'escriu *a*. Aquesta oposició és important perquè permet diferenciar la terminació femenina *-ă* (nom o adjectiu sense article) de la terminació femenina *-a* (nom o adjectiu amb article): *casă* (= "casa"), *casa* (= "la casa"). La vocal *ă* és una de les més freqüents en romanès, sol procedir d'una *a* o una *e* àtones. Se suposa que aquesta vocal té un origen balcànic, ja que existeix també en búlgar i en albanès. No apareix en posició inicial (altres exemples són: *mână* "mà", *apă* "aigua").

El fonema vocàlic central tancat de la taula de fonemes vocàlics correspon al rus <ы> i al turc <I>. La distinció gràfica (*î, â*) que adopta aquest so té relació amb l'origen llatí: *â* procedeix d'una *a* llatina + nasal (exemple: *campus* > *câmp*), *î* procedeix d'una *i* + nasal (exemple: *integer* > *întreg*). El so, en tots dos casos, és el mateix. Es pronuncia com una *ă* molt tancada, un so entre la *ă* i una *u* gutural (altres exemples: *mână* "mà", *între* "entre").

El romanès presenta en algunes paraules el so [ɥ], fonema tancat i posterior, que es deu a influència eslava.

Les vocals del romanès presenten diversos processos de palatalització:

A la posició inicial, *e* sovint és palatalitzada [ʲe] (exemple: *eram* [ʲe-râm], "jo era"). Aquesta palatalització no es produeix, però, en la majoria dels neologismes (exemple: *erou* [e-rów], "heroi").

A final de paraula, *-i* sol tenir una funció morfològica: 1) marcant el masculí plural dels noms, 2) marcant segona persona singular i plural dels verbs. En aquests dos casos *-i* perd el seu caràcter sil·làbic i esdevé una palatalització de la consonant precedent (exemples: *tot* "tot" > m. pl. *toți* [tótʲsy], o bé: *pom* "arbre" > pl. *pomi* [pómʲy]; o bé: m. sing. *an* "any" > pl. *ani* [any]).

L'alternança vocàlica a les arrels és un fenomen molt comú:

<i>ea</i>	>	<i>e</i> :	<i>seară</i>	"tarda"	>	<i>seri</i>	"tardes"
<i>o</i>	>	<i>oa</i> :	<i>pot</i>	"puc"	>	<i>poate</i>	"pot"
<i>e</i>	>	<i>ea</i> :	<i>plec</i>	"vaig"	>	<i>pleacă</i>	"va"

L'alternança *o/oa* i *e/ea* és molt productiva per la influència d'una *ă* posterior (es parla d'harmonia vocàlica, per similitud amb l'hongarès i el turc) i constitueix un particularisme essencial del romanès. Aquesta alternança es dona tant en el sistema verbal (*intenționez* "tinc la intenció" > *intenționează* "té, tenen la intenció") com en el nominal: és molt freqüent a causa de la marca de femení amb *-ă* (*frumos* "bell" > *frumoasă* "bella").

4.1.2 Sistema consonàntic

El sistema consonàntic del romanès té 22 fonemes, comptant-hi els dos sons aproximants que també es reflecteixen a la taula 13. El web de l'UPSID, curiosament, no té en compte el fonema /p/ per al romanès. Com que l'hem trobat en totes les altres fonts consultades, l'hem inclòs a la taula de fonemes consonàntics.¹⁴

Vegem alguns aspectes sobre la grafia de les consonants:

En grups de consonants hi ha tendència a substituir les velars llatines /k/ i /g/ per labials com ara /p/, /b/, /m/: octo "vuit" > opt; aqua "aigua" > apă; lingua "llengua" > limbă, etc.

El fonema /l/ sovint canvia per /r/: sole(m) "sol" > soare; coelum "cel" > cer.

/k/ i /g/ palatalitzats (davant /e/ i /i/: ce, ci, ge, gi) es pronuncien [tʃ] i [dʒ] en romanès, com en italià. Exemples: cine "qui": /tʃi ne/; cer "cel": /tʃer/; gimnast "gimnasta": /dʒim 'nast/; ger "fred": /dʒer/. Quan no es dona la palatalització i es manté la velarització, la grafia ho reflecteix en romanès amb els grups manllevats de l'italià che, chi, ghe, ghi. Exemples: chip "cara": /kip/; chema "cridar": /ke 'ma/.

14) Font: elaboració pròpia a partir de UPSID Natlangs. "Romanian UPSID Language Profile" [En línia]. Document disponible a <http://www.langmaker.com> [Consultat el maig de 2010]

Les dentals /t/ i /d/ són palatalitzades abans de les vocals /e/ i /i/ en /ts/ (escrita ț) i /dz/ => /z/. Exemples: tenere “tenir” > ține; dies “dia” > zi.

Els fonemes /p/, /t/, /k/ intervocàlics del llatí es mantenen sords, com en l'italià (a diferència del que

passa en altres llengües romàniques). Exemple: rota “roda” > roată.

La h romanesa en posició inicial és aspirada. Apareix sobretot en préstecs eslaus i en neologismes. La h llatina (homo > om) no té realització gràfica ni fònica.

Taula 13
Consonants i grafies del romanès

	Bilabials	Labiodentals	Dentals	Alveolars	Post-alveolars	Palatals	Velars	Glotal	Grafies
Oclusives	p b		t d				k g		păr/barbă/tun/dar/c al/gât
Nasals	m		n						mână/nas
Fricatives		f v	s z		ʃ ʒ			h	fată/vale/scaun/zi/ș a/ joi/haină
Africades			ts			tʃ dʒ			țară/ ceas/geantă
Aproximants						j	W		doi/saw
Vibrants				r					râs
Laterals aproximants				l					lapte

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts consultades

4.2 Breu descripció morfològica

El romanès, com la resta de llengües romàniques, es classifica com una llengua flexiva fusionant, ja que combina recursos morfològics (de 2 a 2,99 morfemes per paraula) i recursos funcionals. Aquests tipus de llengües se situen a mig camí entre les llengües aïllants, d'escassos recursos morfològics, i les incorporants, amb molts de morfemes per paraula i menys ús de recursos funcionals. La forma més usual de flexió es realitza per sufixació i per modificació generalment vocàlica, com és general entre les llengües romàniques.

4.2.1. Els noms i els articles

La flexió en romanès indica gènere, nombre i cas (vegeu Taula 13, Taula 14 i Taula 15). Pel que fa a gènere, és l'única llengua romànica que ha heretat el gènere neutre del llatí. Una altra peculiaritat dins les llengües romàniques és que conserva parcialment la declinació originària llatina que suposa la posposició de l'article determinat afegit al final del substantiu (amb forma comuna per al genitiu i datiu). Aquestes són dues de les diferències amb el català que s'han de tenir en compte a l'hora de l'aprenentatge per part de parlants romanesos.

Taula 14
Els Noms. Gènere i nombre

Gènere	Singular	Plural	Exemples	Traducció
femení	-ă	-e/-i	<i>Oră – Ore / Gară – Gări</i>	Hora/es Estació/ns
	-e	-i	<i>Carte-carti</i>	Llibre/s
	-ea	-ele	<i>Cafea – Cafele</i>	Tassa/es de café
	-ie	-ii	<i>Stație – Stații</i>	Parada/es (bus ...)
	-ură	-uri	<i>Prăjitură-prăjituri</i>	Pâtisseries/es
masculí	-C -e -u	-i (a vegades amb canvi o substitució de la darrera consonant)	<i>Roman-romani/ Litru-litri Copii-copii</i>	Romanès/os Litre/s Nin/s
	-ou -iu -C	-uri -ii -uri/-oare/-e	<i>Birou- Birouri Fotoliu – Fotolii Drum-drumuri / Măr-mere</i>	Escriptori/s Butaca/ques Carretera/es Poma/es

* En singular són similars als masculins i en plural als femenins.

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts consultades

Taula 15
Articles determinats. Gènere i nombre

Gènere	Nominatiu		Genitiu-Datiu	
	Singular	Plural	Singular	Plural
Femení	-a <i>studenta</i> l'estudiant	-ele <i>studentele</i> les estudiants	-i <i>studentei</i> de l'/a l'estudiant	-lor <i>studentelor</i> de les /a les estudiants
Masculí	-(u)l <i>studentul</i> l'estudiant	-i <i>studentii</i> els estudiants	-(u)lui <i>studentului</i> de l'/a l'estudiant	-lor <i>studentilor</i> dels/als estudiants

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts consultades

Taula 16
Articles indeterminats. Gènere i nombre

Gènere	Sing.	Nominatiu	Plur.	Sing.	Genitiu-Datiu	Plur.
	Femení	o <i>o studentă</i> una estudiant	Niște <i>niște studente</i> unes estudiants <i>Niște studenți</i> uns estudiants		Unei <i>unei studente</i> d'una/a una estudiant	Unor <i>Unor studente</i> d'unes/ a unes estudiants <i>unor studenți</i> d'uns/ a uns estudiants
Masculí Neutre	un <i>un student</i> un estudiant			Unui <i>Unui student</i> d'un/ a un estudiant		

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts consultades

4.2.2. Pronoms personals i pronoms possessius

Normalment s'ometen els pronoms en cas nominatiu, fora que s'hagi d'aclarir alguna ambigüitat. Com en català, només la tercera persona té flexió de gènere. A les taules 16 i 17 en teniu la classificació.

És molt habitual usar un tractament de cortesia en segona persona, *Dumneata* (sing.) (*d-ta* abreujat) *Dumneavoastră* (plur.) (*d-v* abreujat) equivalent al vós o vostè del català i també quan es parla de terceres persones, *dânsul* / *dânșii* (masc. sing. i plur.) i *dânsa* / *dânse* (fem. sing. i plur.).

Taula 17
Pronoms personals

Casos	Primera persona		Segona persona		Tercera persona			
	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.	Singular		Plural	
					masc.	fem.	masc.	fem.
Nominatiu	<i>eu</i>	<i>noi</i>	<i>tu</i>	<i>voi</i>	<i>el</i>	<i>ea</i>	<i>ei</i>	<i>ele</i>
Genitiu	<i>meu</i>	<i>nostru</i>	<i>tău</i>	<i>vostru</i>	<i>lui</i>	<i>ei</i>	<i>lor</i>	
Datiu	<i>mie</i>	<i>nouă</i>	<i>ție</i>	<i>vouă</i>	<i>lui</i>	<i>ei</i>	<i>lor</i>	
Acusatiu	<i>mine</i>	<i>noi</i>	<i>tine</i>	<i>voi</i>	<i>el</i>	<i>ea</i>	<i>ei</i>	<i>ele</i>
vocatiu	-	-	<i>tu</i>	<i>voi</i>	-	-	-	-

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts consultades

Taula 18
Pronoms possessius

Masc. sing.	Masc. plur.	Fem. sing.	Fem. plur.
<i>(a) meu</i>	<i>(ai) mei</i>	<i>(a) mea</i>	<i>(ale) mele</i>
<i>tău</i>	<i>ti</i>	<i>ta</i>	<i>tale</i>
<i>său</i>	<i>săi</i>	<i>Să / -a</i>	<i>sale</i>
<i>lui</i>			
<i>ei</i>			
<i>nostru</i>	<i>noștri</i>	<i>noastră</i>	<i>noastre</i>
<i>vostru</i>	<i>voștri</i>	<i>voastră</i>	<i>voastre</i>
<i>lor</i>			

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts consultades

4.2.3 Els verbs

El romanès ha heretat del llatí les quatre conjugacions que també té el català. Dos dels verbs més usuals són *a fi* (“ésser o estar”) i *a avea* (“haver o tenir”) que s'utilitzen com a auxiliars per formar el perfect juntament amb el participi passat, com fan la resta de llengües romàniques.

El temps present pot expressar també el gerundi. Així, la frase *Eu vorbesc* pot voler dir “Jo parl” o “Joestic parlant”.

El subjuntiu es construeix sempre amb un marcador invariable *să* + present. S'utilitza com a auxiliar en les expressions de d'obligació o deure que en català es construeixen amb el primer verb conjugat i el segon en infinitiu. En romanès es construeixen amb la fórmula: primer verb en present conjugat + *să* + segon verb en present conjugat.

Exemple: “Hem d'anar a Bucarest”
Trebuie să mergem la București

El futur es pot construir de tres formes diferents:

a) Present + una expressió o adverbi de temps.

Exemple: “Anam a Salonta demà al matí”
Mergem la Salonta mâine dimineață

b) *O să* + subjuntiu / present del verb “haver” conjugat + subjuntiu.

Exemple: “No sabem si ella també vendrà”
Nu știm dacă o să vină și ea

c) Conjugació del verb *voi* (“voler”) + infinitiu, anomenat *futur voluntatiu*.

Exemple: “Na Marta també vendrà”
Va veni și Marta

El passat es pot formar de tres maneres diferents i les dues més usuals són:

a) El passat compost, format amb el verb *a avea* + participi, per expressar accions fetes una sola vegada.

Exemple: “Nosaltres parlàrem/vàrem parlar”
Noi am vorbit

b) El passat simple, que es construeix mitjançant un sufix afegit a l'infinitiu que es conjuga segons la persona gramatical i expressa accions que s'han esdevingut més d'una vegada o durant un temps. Vegeu la taula següent amb exemples:

Taula 19
Suffixos del passat simple

<i>Eu</i>	<i>-am</i>	“Jo anava” - <i>Eu mergeam</i>	<i>Noi</i>	<i>-am</i>	... <i>mergeam</i>
<i>Tu</i>	<i>-ai</i>	“Tu anaves” - <i>Tu mergeai</i>	<i>Voi</i>	<i>-ați</i>	... <i>mergeai</i>
<i>El / ea</i>	<i>-a</i>	... <i>mergea</i>	<i>Ei / ele</i>	<i>-au</i>	... <i>mergeau</i>

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts consultades

Els verbs reflexius es construeixen amb les formes àtones dels pronoms personals *mă, te, se, ne, vă* i *se*.

Exemple:
“Despertar-se” - *Se trezi*
“Em despert” - *Mă trezesc*

4.3 Alguns aspectes sintàctics

Si ens atenem al sistema de casos, categoria gramatical que marca les funcions sintàctiques dins l'oració, el romanès és una llengua nominativa/acusativa, com

la resta de llengües de la família romànica, en què el nominatiu representa tant un subjecte de verb transitiu com intransitiu i l'acusatiu marca el complement directe. Aquest sistema de casos marcats per preposicions o per *posposicions* (en el cas dels articles en romanès) donen més flexibilitat a l'ordre de les paraules dins l'oració. Precisament per això aquesta llengua hauria desenvolupat un complement directe personal amb preposició *pe* (“a” en castellà), solució poc present en les llengües romàniques (castellà, portuguès). En trobam un exemple a la frase següent: *nu cunosc pe prietenul d-voastră* (“no conec el seu amic”). L'origen

d'aquesta construcció rauria en la necessitat d'evitar la confusió substantiu subjecte / substantiu objecte atès l'ordre lliure dels elements a què hem fet referència.

Pel que fa a les estructures sintàctiques bàsiques, el romanès s'alinea al costat de les altres llengües romàniques i hi comparteix nou tipus bàsics d'oracions, tal com veurem a la taula següent:

Taula 20
Tipus bàsics d'oracions

1	SN + V (ser) + SN (nom)	<i>Radu este student</i> "Radu és estudiant"
2	SN + V (ser) + ADJ	<i>Radu este simpatic</i> "Radu és simpàtic"
3	SN + V + SN (ac)	<i>Radu iubește viața</i> "Radu estima la vida"
4	SN + V	<i>Radu doarme</i> "Radu dorm"
5	SN + V + SP	<i>Radu doarme la birou</i> "Radu dorm a l'escriptori"
6	SN + V + SN (ac) + SP	<i>Radu citește o carte la birou</i> "Radu llegeix un llibre a l'escriptori"
7	SN + V + SP (dat)	<i>Radu se adresează unui coleg</i> "Radu s'adreça a un col·lega"
8	SN + V + SP (ac) + SP (dat)	<i>Radu dă informația colegului</i> "Radu dona la informació a un col·lega"
9	SN + V + SN (dat) + SP	<i>Radu se adresează unui coleg la birou</i> "Radu s'adreça a un col·lega a l'escriptori"

Font: Elaboració pròpia a partir d'*EuroComRom. Els set sedassos* (p. 104).

De les estructures que s'acaben d'indicar es despren que tipològicament el romanès és, bàsicament, una llengua SVO pel que fa a l'ordre dels constituents de l'oració, com el català, i, globalment, un 42% de les llengües.

D'altra banda, si assagem una classificació tipològica a partir de l'ordre d'altres construccions sintàctiques, ens adonem que el nucli d'aquestes construccions se situa davant els elements que en depenen (a l'inrevés de llengües, per exemple, com el japonès), tal com exposam als exemples de la taula següent:

Taula 21
Elements dependents després del nucli

1	Aux + verb	<i>Nu mi-a îmbunătățit părerea despre ei</i> "No he millorat excessivament la meva opinió"
2	Nom + complement	<i>Carieră de pictor</i> "Carrera de pintor"
3	Nom + adjectiu	<i>Un student simpatic</i> "Un estudiant simpàtic"
4	Nom + clàusula de relatiu	<i>Trenul care merge la Paris a plecat</i> "El tren que va a París ha sortit"
5	Preposició + nom	<i>Într-o carte</i> "En un llibre"

Font: Elaboració pròpia a partir de les fonts consultades

Altres trets rellevants pel que fa a la sintaxi del romanès són:

a) que tendeix a poder ometre el subjecte, com s'esdevé a la resta de llengües romàniques excepte el francès, gràcies al fet de tenir una morfologia verbal molt rica;

b) que la negació oracional es fa anteposant la partícula *nu* ("no"), abreujada com a *n-* si la paraula que la segueix comença en vocal,

c) que compta amb pronoms relatius amb funcions sintàctiques dins l'oració, com s'esdevé a la resta de llengües romàniques.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Badia i Capdevila, I. (2002). *Diccionari de les llengües d'Europa*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Batzarov, Z. (s.d.). Phonology. En *Orbis Latinus: Rumanian Language*, ¶ 11. Obtingut de <http://www.orbilat.com/Languages/Rumanian/Rumanian.html>
- Batzarov, Z. (s.d.). Pronunciation and Spelling. En *Orbis Latinus: Rumanian Language*. Obtingut de http://www.orbilat.com/Languages/Rumanian/Grammar/Rumanian-Pronunciation_and_Spelling.html
- Carter, D, & Churchill, J. (2005). *Romanian lessons*. Obtingut de <http://www.romanianlessons.com/>
- Clua, E. (2003). *EuroComRom. Els set sedassos*. Aachen: Shaker Verlag.
- Constantin, S. (2004). Política lingüística i minories nacionals a Romania. *Noves SL Revista de sociolingüística*, tardor 2004. Obtingut de http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hm04tardor/c_constantin1_4.htm
- D'Errico, D. K., Mollera, P., & Nieland, R. (Eds.). (1989). The Society and Its Environment. Emigration: Problem or Solution? En R. D. Bachman (Resp.), *A country study: Romania*. Obtingut de <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11151.html>
- Forissier, C. (2005, Febrer). Travailler avec les Roumains. *Europeplus*. Obtingut de <http://www.europeplusnet.com/article520.html>
- García-Miguel, J. M. (2000). Linguas do mundo e tipoloxía lingüística. En F. Ramallo, G. Reidoval & X.P. Rodríguez Yáñez (Eds.), *Manual de Ciencias da Linguaxe* (pp. 173-220). Obtingut de <http://webs.uvigo.es/web575/jmigm/public/G-M2000.pdf>
- Idioma rumano. (s.d.). En *Wikipedia: la enciclopedia libre*. [En línia]. Obtingut de http://es.wikipedia.org/wiki/Idioma_rumano
- Iordan, I. (1965). Paralelos lingüísticos rumano-españoles. *AIH Actas II*, 347-358 Obtingut de http://cvc.cervantes.es/obref/aih/pdf/02/aih_02_1_031.pdf
- Ladefoged, P. *UCLA Phonetic data*. Obtingut de <http://www.phonetics.ucla.edu/>
- La Roumanie: un pays à l'histoire riche et ancienne. En *Centreeurope.org*. Obtingut de

- <http://www.centreurope.org/roumanie/guide/general/histoire-roumanie.htm>
- Leclerc, J. (2001). Roumanie, dans *L'aménagement linguistique dans le monde*. Québec. TLFQ. Université Laval. Obtingut de <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/europe/roumanie.htm>
- Lewis, M. P. (Ed.). (2009). *Ethnologue: Languages of the World* (16a ed.). Dallas: SIL International. Obtingut de <http://www.ethnologue.com/>
- Marcu, S. (2003). Rumanía en el lado oscuro del espejo. Soberanía Nacional e Integración en la Unión Europea. La ampliación europea y otras claves de la construcción europea. *La Musa Digital*, 4 .
- Martín de Pozuelo, E. (2005, febrer). Rumanos: muy lejos de su leyenda. *La Vanguardia*, 44303, 41. Obtingut de <http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2005/02/27/pagina-41/33695742/pdf.html>
- Moldovan. (s.d.). En Omniglot: writing systems and languages of the world. Obtingut de <http://www.omniglot.com/writing/moldovan.htm>
- Moreno Cabrera, J. C. (2004). *Introducción a la lingüística: enfoque tipológico y universalista*. Madrid: Síntesis.
- Mulet, J. (Director). (2002). Sal, pebre i enyorança-1 [Programa de televisió]. En A. Casals-Potrony (Productora), *Karakia*. Barcelona: Televisió de Catalunya. Obtingut de <http://www.tv3.cat/videos/188701282>
- Mulet, J. (Director). (2002). Sal, pebre i enyorança-2 [Programa de televisió]. En A. Casals-Potrony (Productora), *Karakia*. Barcelona: Televisió de Catalunya. Obtingut de <http://www.tv3.cat/videos/189043848>
- Panorama: Rumania. (2005?). Obtingut de <http://www.unicef.org/spanish/infobycountry/romania.html>
- Panyella, J. (2003, agost, 11). El lladre que va venir de l'Est. *Avui*.
- Pedrido, J., & González, J. A. (Directors). (2005). El pan de los Banu [Documental]. En B. Álvarez (Realitzador), *Documentos TV*. Madrid: RTVE.
- Petre, N. (2005). El VIH/SIDA y la salud de las mujeres en Rumanía. En R. Kahurananga i M. Mafani (Eds.), *Empoderar a las mujeres y a las niñas: desafíos y estrategias en la igualdad de género* (pp. 19-33). Obtingut de [http://childrights.info/policyAdvocacy/pahome2.5.nsf/allreports/56C6EE541B5491AF88256FB5001B396C/\\$file/Empoderar%20Mujeres%20y%20Ninas.pdf](http://childrights.info/policyAdvocacy/pahome2.5.nsf/allreports/56C6EE541B5491AF88256FB5001B396C/$file/Empoderar%20Mujeres%20y%20Ninas.pdf)
- Playà Maset, J. (2005, maig). Catalunya, país sin fronteras. *La Vanguardia*, 44379, 27. Obtingut de <http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2005/05/15/pagina-27/39684928/pdf.html>
- Romanian Orthography and Phonology. (s.d.). En *Unilang Wiki*. Obtingut de http://home.unilang.org/main/wiki2/index.php/Romanian_orthography
- Romanian Phonology. (s.d.) En *Romanian language*. Obtingut de <http://www.answers.com/topic/romanian-language>
- Sánchez, E. (2003). Interacciones comunicativas interculturales entre hispanohablantes y hablantes de países

de Europa Oriental: Rumania, Ucraïna, Rússia y el caso de Georgia. En Grupo CRIT, *Claves para la comunicación intercultural. Análisis de interacciones comunicativas con inmigrantes*. Castelló: Universitat Jaume I. [En línia]. Obtingut de <http://www.crit.uji.es/biblio/enricclaves.pdf>

Skarbø, K. (2000). *The International Phonetic Alphabet. A sound reference to the IPA*. Trondheim (Noruega): Norwegian University of Science and Technology. Department of Language and Communication Studies. Obtingut de http://www.ling.hf.ntnu.no/ipa/full/ipachart_vowels.html

UCLA Phonetics Lab Software. [Programaris]. Los Angeles: UCLA. Obtingut de <http://www.linguistics.ucla.edu/faciliti/sales/software.htm>

United Nations High Commissioner for Human Rights. (1993). *Observaciones finales del Comité de Derechos Humanos: Romania*. Geneva (Switzerland): Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Obtingut de

[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.C.79.Add.30.Sp?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.C.79.Add.30.Sp?Opendocument)

United Nations High Commissioner for Human Rights. (1995). *Observaciones finales del Comité para la eliminación de la discriminación racial: Romania*. Geneva (Switzerland): Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (Nacions Unides). Obtingut de

[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/A.50.18,paras.262-278.Sp?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/A.50.18,paras.262-278.Sp?Opendocument)

UPSID Natlangs. (s.d.) Romanian UPSID Language Profile. Obtingut de <http://www.langmaker.com>

Wells, J. C. (1996). *Romanian*. Obtingut de <http://www.phon.ucl.ac.uk/home/sampa/rom-uni.htm>

Per citar aquest article:

Barceló i Taberner, M., & Serra i Casals, E. (2010). Aproximació a la llengua romanesa i al seu context sociocultural. *Innov[IB]. Recursos i Recerca Educativa de les Illes Balears*, 1. 297-322. Obtingut de <http://www.innovib.cat/numero-1/pdfs/20-rec-op.pdf>

ISSN: 2172-587X

